

TANA A'ZOLARI NOMLARI ISHTIROKIDAGI O'XSHATISHLARNING SEMANTIK JIHLARI

Rahmatova Feruza Yarashevna

ToshDO'TAU tayanch doktoranti

rahmatovaferuza56@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek tilida tana a'zolari ishtirokidagi o'xshatishlarni lingvistik va madaniy jihatdan tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada o'xshatishlarning tasviriy imkoniyatlari, ularning madaniyat va xalq ongidagi o'rni, hamda turg'un o'xshatishlarning leksik-semantik xususiyatlari o'rganilgan. Maqsad – tana a'zolari ishtirokidagi o'xshatishlarning tildagi vazifalari va ularning uslubiy xususiyatlarini yoritish. O'zbek tilida tana a'zolari bilan bog'liq o'xshatishlar xalq hayotining aksini topuvchi muhim til birliklaridan biridir. Bu o'xshatishlar xalqning estetik didi, madaniyati, va dunyoqarashi bilan bog'liq bo'lgan qadimiy iboralarni o'zida aks ettiradi.

Kalit so'zlar: O'xshatishlar, tana a'zolari, somatic birliklar, turg'un o'xshatishlar, metafora, lingvistik tahlil, madaniyat, semantika.

Annotation: This article is dedicated to the linguistic and cultural analysis of similes involving body parts in the Uzbek language. It explores the illustrative capabilities of similes, their significance in culture and collective consciousness, as well as the lexical-semantic features of fixed similes. The goal is to highlight the functions and stylistic features of similes involving body parts in language. In Uzbek, similes associated with body parts are essential linguistic units reflecting aspects of people's lives. These similes encapsulate ancient expressions linked to the aesthetic sense, culture, and worldview of the Uzbek people.

Keywords: Similes, body parts, somatic units, fixed similes, metaphor, linguistic analysis, culture, semantics.

Insoniyatning olamni bilish va tushunish jarayonida solishtirish hamda munosiblikni aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu haqda Yoqubbekova shunday deydi: “Hamma narsani qiyoslash orqali bilish mumkin” [Yoqubbekova, 2003: 102]. Haqiqatan ham, o'xshatish va qiyoslash dunyoni anglashning eng qadimiy va samarali usullaridan biri bo'lib, inson faoliyatining barcha sohalarida uchraydi. O'xshatish vositasida yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayoni yengillashadi, bu esa bilim olishning amaliy va ta'sirchan shakli sifatida e'tirof etiladi.

Dunyoni bilishning asosiy yo'nalishlari – mantiqiy tafakkur va obrazli tafakkur doimo til bilan chambarchas bog'liqdir. Til va tafakkur dialektikasi shuni ko'rsatadiki, biri ikkinchisiz mavjud bo'la olmaydi. Tilshunoslik va adabiyotshunoslikda o'xshatish vositalari nafaqat og'zaki, balki yozma nutqda ham tasviriylik va ta'sirchanlikni oshirish uchun qo'llaniladi. Aristotelning fikricha, o'xshatish anglashning qadimiy shakllaridan biri sifatida poeziyada alohida o'rin tutadi va u bu san'atni “o'xshatish san'ati” deb ataydi [Yo'ldoshev, 2017: 19]. Aristotel ta'kidlashicha, inson boshqa mavjudotlardan o'xshata olish qobiliyati orqali ajralib turadi va bu qobiliyat inson zavq olish manbalaridan biri hisoblanadi [Arastu, 2018: 25].

O'zbek tilida uchraydigan turg'un o'xshatishlar xalqning milliy dunyoqarashi, madaniyati va assotsiativ tafakkur tarzini aks ettiradi. Rus tilshunosi V.A. Maslova bu fikrni tasdiqlab, obrazli tafakkur shakllarining xalq tilidagi o'xshatishlarda yorqin namoyon bo'lishini ta'kidlaydi [Xudoyberganova, 2015: 94]. Professor D. Xudoyberganova ham ushbu fikrni davom ettirib,

xalqning predmet va hodisalarga bo'lgan munosabati o'xshatishlar orqali yuzaga chiqishini qayd etadi. O'zbek tilshunosligida bu kabi tasviriy vositalar uzoq tarixiy jarayon natijasida turg'unlashgani ta'kidlanadi. Turg'un o'xshatishlar avlod-dan-avlodga o'tib, xalq orasida sayqallanib, tilda barqaror birliklarga aylangan [Mahmudov, 2017: 167].

N. Mahmudovning ta'kidlashicha, turg'un o'xshatishlarning ko'p qismi dastlab erkin o'xshatishlar sifatida shakllangan, keyinchalik ommalashib, xalq orasida barqarorlashgan. Bu jarayonda xalqning milliy mentaliteti va madaniyati o'z aksini topgan. Shu sababli barcha erkin o'xshatishlar ham turg'unlik darajasiga ko'tarilavermaydi. O'xshatishning turg'unlashuvi uning tarkibiy unsurlarining tasviriylik, ta'sirchanlik va o'xshatilayotgan predmetni tez tasavvur qildirish qobiliyatiga bog'liq.

O'xshatishlar badiiy matnning estetik jozibadorligini oshiruvchi eng muhim tasviriy vositalardan biri sifatida qadim zamonlardan buyon inson nutqini boyituvchi samarali vosita hisoblanadi. Ularning badiiy asardagi asosiy vazifasi obrazlilik va ifodaviylikni ta'minlashdan iborat. M.Yoqubbekova o'z tadqiqotlarida o'xshatishlarni tashqi va ichki turlarga ajratib, shaxsning tashqi ko'rinishini tasvirlashga qaratilgan o'xshatishlar haqida quyidagilarni ta'kidlaydi: "Tashqi tasvirga ko'ra o'xshatishlar qahramon qiyofasini, uni qurshab turgan narsalarni, shart-sharoitni tashqi ta'sir sezgilari asosida ta'riflaydi" [Yoqubbekova, 2000: 33].

Shu bilan birga, o'xshatishlar matnga nafaqat badiiy estetik zavq, balki chuqur semantik mazmun ham qo'shadi. Aristotelning poeziyasi o'xshatish san'ati deb atagani bejiz emas [Arastu, 2018: 21]. Atoulloh Xusayniy esa o'xshatishga shunday ta'rif beradi: "Tashbeh vasfta bir nimani bir nimaga o'xshatmoqtin iboratdir. Anikim, tashbeh qilurlar mushabbah derlar va anikim, Anga tashbeh qilurlar mushabbah bih derlar va ul vasfni vajh-i-shibh (o'xshash tomoni) derlar" [Atoulloh Xusayniy, 1981: 212].

Shuni qayd etish lozimki, har bir erkin o'xshatish turg'un o'xshatishga aylanish imkoniyatiga ega emas. Turg'un o'xshatishga aylanish uchun o'xshatishning asosiy unsurlari – etalon va asos – mazmunan boy, ta'sirchan hamda tez va oson idrok qilinadigan bo'lishi lozim. Inson atrofni anglashda o'ziga tanish bo'lgan tana a'zolaridan unumli foydalanadi. Biz quyida tana a'zolari yordamida shakllangan o'xshatishlar va ularning ifodalagan ma'no qirralarini ko'rib chiqamiz.

"Ko'z" so'zi bilan bog'liq o'xshatishlar o'zbek tilida juda keng qo'llaniladi va ko'pincha. Quyida "ko'zday" o'xshatishlariga ba'zi misollar keltirilgan:

O'zbek tilida "ko'z" so'zi bilan bog'liq o'xshatishlar juda ko'p va xilma-xil. "Ko'z" kishilarning eng muhim sezgi a'zosi sifatida turli o'xshatishlarda qo'llanilib, uning hissiy va ruhiy holatlarini ifodalashda, insonning tashqi ko'rinishi, his-tuyg'ulari, holati va dunyoqarashini tasvirlash uchun ishlatiladi. Quyida "ko'z" so'zi bilan bog'liq mashhur o'xshatishlar va ularning tahlillari keltirilgan:

1. "Ko'zday ochiq"

- **Ma'nosi:** Juda ochiq, tushunarli yoki sirli bo'lmagan narsani ifodalaydi.
- **Misol:** "Yolning oxiri ko'zday ochiq bo'lib ko'rinib turardi."
- **Tahlil:** Bu o'xshatish orqali "ko'z" so'zi ravshanlik va ko'rinish belgisi sifatida ishlatiladi. O'xshatish narsa yoki hodisaning to'liq ravshanligi va ochiqligini tasvirlash uchun qo'llaniladi.

2. "Ko'zday tiniq"

- **Ma'nosi:** Juda tiniq, sof yoki ifloslanmagan narsani bildiradi.
- **Misol:** "Bu tog'larning havosi ko'zday tiniq va musaffo edi."

- **Tahlil:** "Ko'z" bu o'xshatishda sof va tiniqlikni bildiruvchi element sifatida ishlatilgan. O'xshatish orqali suyuqlik, havo yoki boshqa narsalarning tozaligi va shaffofligini ifodalaydi.
3. "Ko'zday qorong'i"
- **Ma'nosi:** Juda qorong'i yoki hech narsani ko'rish imkoni bo'lmagan holatni ifodalaydi.
 - **Misol:** "Tun ko'zday qorong'i edi, hech narsani ko'rishning imkoni yo'q."
 - **Tahlil:** Bu o'xshatishda "ko'z" qorong'ilik, hech narsani ko'rmaslik holati bilan bog'langan. O'xshatish orqali zulmat yoki ko'rinmas narsalarni tasvirlash uchun ishlatiladi.
4. "Ko'zday sezdirmoq"
- **Ma'nosi:** Juda ehtiyotkorlik bilan, shubha uyg'otmasdan harakat qilish.
 - **Misol:** "U ishini ko'zday sezdirmasdan bajarishga odatlangan."
 - **Tahlil:** Bu o'xshatishda "ko'z" nozik va sezgirlik belgisi sifatida ishlatiladi. O'xshatish orqali juda ehtiyotkorlik bilan harakat qilish, hech kim sezmaydigan darajada mulohazali bo'lish tasvirlanadi.
5. "Ko'zday yashnagan"
- **Ma'nosi:** Juda go'zal va yorqin ko'rinadigan narsani ifodalaydi.
 - **Misol:** "Bog' ko'zday yashnagan gullar bilan to'lgan edi."
 - **Tahlil:** Bu o'xshatishda "ko'z" go'zallik, yorqinlik va hayotiylik belgisi sifatida qo'llanilgan. O'xshatish orqali bog'ning go'zalligi, uning hayotiy va ajoyib ko'rinishi ifodalanadi.
6. "Ko'zday qimmat"
- **Ma'nosi:** Juda qadrlı, qimmatbaho yoki ahamiyatli narsani ifodalaydi.
 - **Misol:** "Bu ring ko'zday qimmat, uni yo'qotmaslik kerak."
 - **Tahlil:** "Ko'z" bu o'xshatishda qadr va qimmat belgisi sifatida ishlatiladi. Insonning ko'zi qanchalik muhim va qadrlı bo'lsa, qiyoslanayotgan narsa ham shunchalik qadrlı ekanligini tasvirlaydi.
7. "Ko'zday qadrlamoq"
- **Ma'nosi:** Biror narsani juda qadrlı va ardoqli deb bilish.
 - **Misol:** "Onam menga qolgan merosni ko'zday qadrlar edi."
 - **Tahlil:** Bu o'xshatishda "ko'z" inson uchun eng qadrlı va ahamiyatli a'zo sifatida ishlatilgan. Narsani ko'zday qadrlash, uni juda ehtiyot qilish va asrashni bildiradi.
8. "Ko'zday himoya qilmoq"
- **Ma'nosi:** Biror narsani juda ehtiyotkorlik bilan himoya qilish yoki asrash.
 - **Misol:** "Bu manzilni ko'zday himoya qilishimiz kerak."
 - **Tahlil:** "Ko'z" insonning eng himoyalanadigan a'zosi sifatida tasvirlanib, o'xshatish orqali narsani ehtiyotkorlik bilan himoya qilish kerakligini bildiradi.
9. "Ko'zday qora"
- **Ma'nosi:** Juda ehtiyotkorlik bilan kuzatish yoki sinchkovlik bilan e'tibor qaratish.
 - **Misol:** "U ko'zday qora qilib vaziyatni kuzatardi."
 - **Tahlil:** "Ko'z" bu o'xshatishda sinchkovlik va diqqat belgisi sifatida ishlatilgan. O'xshatish orqali biror narsani sinchiklab kuzatish va hech narsani e'tibordan chetda qoldirmaslik ifodalanadi.

"Ko'z" so'zi bilan bog'liq o'xshatishlar ko'pincha ravshanlik, qadr, ehtiyotkorlik, go'zallik va hayotiylikni ifodalash uchun ishlatiladi. Bu o'xshatishlar o'zbek tilida boy ma'no va obrazlilikni ko'rsatadi, insonning sezgirlik va e'tiborini hamda narsalarning qadrlı yoki tiniqligini aks ettiradi.

"Bosh" soʻzi bilan hosil qilingan oʻxshatishlar oʻzbek tilida odatda biror narsa yoki insonning boshning asosiy funksiyalari va qadriga qiyoslanishi orqali maʼnoni kuchaytirish uchun ishlatiladi. "Bosh" oʻzining muhim va markaziy vazifasidan kelib chiqib, turli oʻxshatishlar orqali ijtimoiy, psixologik, va hissiy holatlar, obroʻ va masʼuliyatni ifodalaydi. Quyida "bosh" oʻxshatishlariga bir necha misollar keltirilgan:

1. "Boshday ogʻir"

- **Maʼnosi:** Juda muhim, masʼuliyatli yoki ogʻir ahamiyatga ega boʻlgan vaziyat yoki narsa.
- **Tahlil:** Bu oʻxshatishda "bosh"ning inson hayotida eng muhim aʼzo ekanligi asosida "ogʻirlik" — jiddiyat va masʼuliyatni bildiradi. Masalan, biror masʼuliyat yoki vaziyatning katta ahamiyatini ifodalash uchun ishlatiladi. Bunda oʻxshatish orqali jiddiy masalalar koʻrsatiladi: "Bu masala boshday ogʻir!"

2. "Boshday joy"

- **Maʼnosi:** Juda muhim va markaziy oʻrin yoki joy.
- **Tahlil:** "Boshday joy" ifodasi jamiyatdagi eng obroʻli yoki ahamiyatli pozitsiya yoki joyni koʻrsatadi. "Bosh" bu yerda yetakchi va eng muhim qismlar qiyosida ishlatiladi. Bu oʻxshatish muhim joyning qadrini va uning markaziylikini koʻrsatadi, masalan: "Mehmon uchun boshday joyni ajratish kerak."

3. "Boshday katta"

- **Maʼnosi:** Juda katta hajmli yoki katta ahamiyatga ega boʻlgan narsa.
- **Tahlil:** Bu oʻxshatishda boshning inson tanasidagi eng katta va muhim qismlardan biri ekanligi asos qilib olinadi. "Boshday katta" — biror narsa hajman yoki qiymat jihatidan katta ekanligini ifodalaydi. Masalan: "Uning bergan vaʼdasi boshday katta edi."

4. "Boshday qadrli"

- **Maʼnosi:** Juda qadrli, muhim va hurmatga sazovor narsa yoki shaxs.
- **Tahlil:** Bunda "bosh"ning inson hayotidagi qadr-qimmatini va ahamiyatini taqqoslanadi. "Boshday qadrli" — yaqin va hurmatga sazovor inson yoki buyumlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan: "Bu inson boshday qadrli."

5. "Boshday zarur"

- **Maʼnosi:** Hayot uchun juda zarur yoki kerakli narsa.
- **Tahlil:** Bunda boshning inson hayotidagi zaruriyati taqqoslanadi. "Boshday zarur" deganda juda muhim yoki hayot uchun zarur narsani ifodalash koʻzda tutiladi. Masalan: "Bu dori boshday zarur."

6. "Boshday sogʻlom"

- **Maʼnosi:** Juda sogʻlom, baquvvat va kuchli holatni ifodalaydi.
- **Tahlil:** Bu oʻxshatishda boshning salomatlik belgisi sifatida ishlatilishi orqali insonning umumiy holatini tasvirlaydi. "Boshday sogʻlom" — kuchli va yaxshi holatda boʻlishni bildiradi. Masalan: "U boshday sogʻlom."

7. "Boshday hurmatli"

- **Maʼnosi:** Juda hurmatga sazovor, obroʻli.
- **Tahlil:** Bu oʻxshatish orqali boshning jamiyatdagi yuqori mavqedagi ramziy maʼnosi taʼkidlanadi. "Boshday hurmatli" — yuqori maqom va hurmatga ega boʻlgan odam yoki narsani tasvirlash uchun ishlatiladi. Masalan: "Bu kishi boshday hurmatli inson edi."

8. "Boshday baland"

- **Maʼnosi:** Juda baland yoki yuqori darajadagi narsa.
- **Tahlil:** Boshning balandlik, mavqei bilan bogʻliq qiyosiy maʼnosi mavjud. "Boshday baland" — baland yoki yuqori boʻlgan narsani taʼriflash uchun ishlatiladi. Masalan: "Bu uy boshday baland."

O'zbek tilida "bosh" so'zi bilan bog'liq o'xshatishlar orqali boshning turli xususiyatlari boshqa narsalar yoki vaziyatlarga qiyoslanadi. Bu o'xshatishlar inson uchun qadrli, muhim va markaziy bo'lgan narsalarni tasvirlashda ishlatiladi va turli ma'nolarni boyitib beradi.

"Tirnoq" so'zi bilan hosil qilingan o'xshatishlar, biror narsani tirnoq bilan taqqoslash orqali uning kichikligini, nozikligini, o'ziga xosligini yoki jismoniy jihatdan o'lchov bo'yicha kichik bo'lishini ta'kidlashdir. Tirnoq, o'z navbatida, kichik va nozik bo'lgani uchun, bu o'xshatishlar odatda nimanidir kichik, yengil yoki ehtiyotkorlik bilan tasvirlashda ishlatiladi.

1. Tirnoqday kichik:

Misol: "Uning qo'li tirnoqday kichik edi, uni har doim ehtiyotkorlik bilan tutardim."

Tahlil: Bu o'xshatishda "tirnoqday kichik" ifodasi biror narsa yoki hodisaning juda kichik, nozik bo'lishini tasvirlaydi. Bu yerda tirnoqning o'zi kichik va nozik bo'lgani uchun, o'xshatish orqali, shaxsning qo'li (yoki boshqa biror jismoniy xususiyat)ning kichikligi ifodalanmoqda. Bu taqqoslash tasviriy va obrazli bo'lib, o'quvchiga qo'lning nozikligi yoki kichikligini aniqroq tasavvur qilishga yordam beradi.

2. Tirnoqday nozik:

Misol: "Uning harakati tirnoqday nozik va ehtiyotkor edi."

Tahlil: Bu misolda, "tirnoqday nozik" o'xshatish orqali harakatning muloyimligini, ehtiyotkorligini va jismoniy jihatdan mayinligini ko'rsatmoqda. Tirnoqning o'zi nozik, oson sinadigan ob'ekt bo'lgani uchun, bu tasvir orqali harakatning nozikligi va ehtiyotkorligi ta'kidlanadi. Bu o'xshatish tasviriy va estetik jihatdan boy bo'lib, o'quvchiga harakatning jonli, lekin ehtiyotkorona bajarilganini his qilish imkonini beradi.

3. Tirnoqday uzun:

Misol: "Shoshilmaslik kerak, uning so'zlari tirnoqday uzun emas."

Tahlil: "Tirnoqday uzun" o'xshatishining ishlatilishi, aslida so'zlarning qisqa va mazmunli ekanligini anglatadi. Tirnoqning o'zi kichik, qisqa va aniq shakldagi ob'ekt bo'lganligi uchun, bu o'xshatish orqali so'zlarning qisqargan, ammo mazmunli bo'lganini ta'kidlanmoqda. Bu taqqoslash, o'quvchiga uzoq-uzoq gaplar emas, balki aniq va qisqa so'zlar haqida tasavvur yaratadi.

4. Tirnoqday kuchli:

Misol: "Uning ishtiyoqi tirnoqday kuchli edi, ammo har doim o'ziga ishonardi."

Tahlil: Bu misolda "tirnoqday kuchli" ifodasi kichik bir ob'ektning kuchini taqqoslash orqali, kichik bo'lishiga qaramasdan kuchli va ta'sirli bo'lishni ifodalaydi. Tirnoq kichik bo'lsa ham, o'ziga xos kuchga ega. Bu o'xshatish, ishtiyoq yoki maqsadning kichik bir shaklda bo'lishiga qaramasdan kuchli va ta'sirli bo'lishini tasvirlashga yordam beradi.

"Tirnoqday" o'xshatishi biror narsani yanada aniqroq va jonli ifodalashga yordam beradi. Tirnoq kichik va nozik ob'ekt sifatida tanilganligi sababli, bu o'xshatish orqali kichik, nozik yoki ehtiyotkorona sifatlar tasvirlanadi. Bu o'xshatish odatda estetik jihatdan boy va tasviriy jihatdan kuchli. Kichik va nozik bo'lgan narsalar bilan taqqoslash orqali o'quvchi yoki tinglovchi ichki tasavvurni yaxshiroq his qilishi mumkin. Bundan tashqari bu o'xshatish kichik narsalarni kuchli yoki ta'sirli sifatlar bilan taqqoslash, tasvirni kuchaytiradi va o'quvchiga yanada intensiv va aniq tasavvurlarni kengaytiradi.

Tirnoqday o'xshatishi kichiklik, noziklik va ehtiyotkorlik kabi xususiyatlarni ta'kidlashda ishlatiladi. Bu turdagi o'xshatishlar tilga tasviriy, estetik va chuqur ma'no qo'shadi. O'xshatish orqali kichik va nozik narsalar bilan yirik va ta'sirli xususiyatlarni birlashtirish, adabiy ifoda va tilning kuchini kuchaytiradi.

"Barmoqday" o'xshatishi — bu biror narsani yoki hodisani barmoqqa o'xshatish orqali kichiklik, uzunlik, aniqlik yoki noziklikni ta'kidlashdir. **Barmoqning** o'zi odatda nozik, uzun,

kichik bo'lgani uchun, **barmoqday o'xshatishi** odatda biror narsaning kichikligi yoki uzunligini ifodalashda ishlatiladi.

Barmoqday uzun: Misol: "Uning so'zi barmoqday uzun bo'lib, qisqa va aniq gaplashishni afzal ko'rardi." **Tahlil:** Bu misolda "**barmoqday uzun**" o'xshatishi, uzunlikni kichik bir narsa bilan taqqoslab ifodalaydi. Barmoqlar kichik va uzun bo'lgani uchun, bu taqqoslash orqali biror narsa uzun, ammo kichik yoki nozik ekanligi tasvirlanadi. So'zlarning uzunligi kichik, nozik bir shaklda ifodalangan.

Barmoqday nozik: Misol: "Uning qo'li barmoqday nozik edi, har bir harakati ehtiyotkorlik bilan bajarilardi." **Tahlil:** "**Barmoqday nozik**" o'xshatishida barmoqning ingichkaligi va nozikligi boshqa bir narsa yoki holat bilan taqqoslanadi. Bu o'xshatish, biror narsaning nozikligini, ingichkaligini yoki ehtiyotkorligini ifodalashga yordam beradi. Qo'lning nozikligi va ehtiyotkorlik bilan ishlashi ta'kidlanmoqda.

Barmoqday kichik: Misol: "Uning so'zi barmoqday kichik bo'lib, hech qanday keraksiz gaplar yo'q edi." **Tahlil:** "**Barmoqday kichik**" o'xshatishi, kichik bir narsani katta yoki ahamiyatli narsaga taqqoslash orqali uning qisqa yoki muhimligini tasvirlaydi. Barmoq kichik bo'lgani uchun, bu taqqoslash so'zlarning qisqaligini, ammo mazmunli ekanligini anglatadi. So'zlarning kichikligi, lekin ta'siri ta'kidlanadi.

Barmoqday o'xshatishi 1)Kichiklik va uzunlikni ta'kidlash: ko'pincha biror narsaning kichikligi, uzunligi yoki nozikligini ifodalash uchun ishlatiladi. Barmoq kichik va ingichka bo'lgani uchun, bu o'xshatishlar narsaning uzunligi yoki kichikligi haqida tasavvur yaratadi.

2)**Noziklik va ehtiyotkorlikni tasvirlash:** Barmoqlar, shuningdek, nozik va ehtiyotkorlikni talab qiladigan ob'ekt sifatida ko'riladi. Shu sababli, **barmoqday o'xshatishi** noziklik yoki ehtiyotkorlikni ta'kidlashda ishlatiladi. 3)**Tasviriy va obrazli ifoda:** odatda tasviriy va obrazli tarzda ishlatiladi, bu esa tilga estetik va nozik ifodalar qo'shadi. Barmoqlar kichik va uzun bo'lgani uchun, bu tasvirlar tilni boyitadi.

Barmoqday o'xshatishi kichiklik, uzunlik va noziklikni ifodalashda samarali ishlatiladi. O'zbek va turk tillarida bu o'xshatishlar, biror narsaning nozik yoki uzun xususiyatlarini ta'kidlash, uni tasvirlashda yordam beradi. Bu o'xshatishlar, asosan, tasviriy va estetik ifodalar yaratishda ishlatiladi va o'quvchiga aniq va jonli tasavvurlarni taqdim etadi.

O'xshatishlar badiiy matnda milliy koloritni namoyon etuvchi, tasviriylikni kuchaytiruvchi, qisqalik va ta'sirchanlikka erishuvchi muhim vosita sanaladi. Ular orqali yozuvchi o'z asarlarida o'quvchini chuqur estetik his-tuyg'ularga oshno etadi. Turg'un o'xshatishlarning badiiy matnda to'g'ri qo'llanishi esa nafaqat mazmunni boyitadi, balki o'quvchining mazkur matnni yanada yaxshiroq tushunishiga xizmat qiladi. O'zbek tilidagi tana a'zolari ishtirokidagi o'xshatishlar xalqning tarixiy va madaniy tajribasini aks ettiradi. Ular tilning uslubiy boyligini ko'rsatish bilan birga, xalqning madaniy xotirasini saqlovchi vositalardan biridir. O'xshatishlar milliy tafakkurning bir qismi bo'lib, ularni tahlil qilish orqali tilning madaniyat va ong bilan bog'liqligini o'rganish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Arastu. "Axloqi Kabir" – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2018.
2. Atoullloh Husayniy. "Badoyi'u-s-sanoyi". – Toshkent, G'. G'ulom nomidagi adabiyot va san'at, 1981.
3. Usmonov F.F. "O'zbek tilidagi o'xshatishlarning lingvomadaniy tadqiqi": Filol. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. – Toshkent, 2017.
4. Yo'ldoshev M. "Badiiy matn lingvopoetikasi" – Toshkent, O'zbekiston, 2019.
5. Yoqubbekova M. "O'zbek xalq qo'shiqlarida o'xshatish": Monografiya. – Toshkent, 2003.

6. Yoqubbekova M. “O‘zbek xalq qo‘shiqlarida o‘xshatishlarning tabiati haqida” // O‘zbek tili va adabiyoti, – Toshkent, 2000, №6.
7. Mahmudov N. “O‘xshatishlar va milliy nigoh” // Til tilsimi tadqiqi. – Toshkent, Mumtoz so‘z, 2017.
8. Usmonov F.F. “O‘zbek tilidagi o‘xshatishlarning lingvomadaniy tadqiqi”: Filol. fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) diss. – Toshkent, 2017.
9. Xudoyberganova D. “O‘zbek tilidagi badiiy matnlarning antropotsentrik talqini”: Filol. fan. doktori ... diss. – Toshkent, 2015.